

СТАНОВИЩЕ

Относно процедура за избор на професор, по професионално направление 2.1 –
Филология, ДВ бр. 36, от 27 април 2018 г.

на доц. д-р СЛАВИЯ БЪРЛИЕВА-БЕКИРОВА,

обявена от Кирило-Методиевски научен център при БАН – София,

от доц. дин ДИМО Д. ЧЕШМЕДЖИЕВ,

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”/Кирило-Методиевски научен
център-БАН

Единственият кандидат за обявения конкурс за професор, доц. д-р Славия Георгиева Бърлиева - Бекирова е родена в София през 1955 г. Завършила е специалността „Класическа филология“ в СУ „Климент Охридски“ през 1980 г., с втора специалност „История“. Кандидатска дисертация (PhD, т. нар. малък докторат) защитава през 1994 г., с тема за агиографските творби за Кирил и Методий в *Legenda aurea* на Яков де Ворагине. Хабилитира се през 1998 г. с хабилитационен труд „Латинска палеография и палеографски проблеми на латинските кирило-методиевски извори“.

Трудовият и път започва през 1981 г. в СУ „Климент Охридски“. От 1983 г. работи в КМНЦ при БАН, като изминава пътя от специалист-проучвател, през научен сътрудник (асистент) и доцент. Автор е на над 100 научни публикации, поместени в научни издания в България, Великобритания, Германия, Италия, Полша, Словакия, Чехия и Русия, както и над 60 научно-популярни публикации. Бърлиева е специализирала в Петербург, Бари, Венеция, Удине, Ватикана, Фрайбург, Мюнхен, Оксфорд, Братислава.

В настоящия конкурс, кандидатът доц. д-р Славия Бърлиева представя за периода след хабилитацията си през 1998 г., трийсет и една основни научни публикации, с общ обем 400 страници, обединени тематично под заглавието: „Мотиви на идентичността и развитие на кирило-методиевската традиция в Европа“, като заместващи хабилитационен труд. Представени са и шестнайсет допълнителни публикации –

петнадесет статии и една електронна книга, с общ обем 186 стр., както и пет сборника, на които доц. Бърлиева е отговорен редактор.

В предоставените публикации могат да бъдат отбелязани няколко важни неща, без това да е изчерпателно. На първо място прави впечатление, че са открити и публикувани редица нови кирило-методиевски, главно латиноезични, паметници: Латинско стихотворение от XII в., римуван енкомииум за Константин-Кирил Философ, преведена от авторката (№ 1); Латинско стихотворение, част от хрониката на Казаурийския манастир (Pag. Lat. 5411)(№ 2); Неизвестна латинска проповед за Кирил и Методий, част от сборник с хомилии от Баварската национална библиотека в Мюнхен от XV в., приписвана на краковския магистър Шчекна, текст възникнал на базата с известната легенда Quamadmodum и представляващ нейна кратка редакция (№3); Две латински служби – в т. нар. Оломоуцки и Пражки мисал, под дата 9 март, във връзка с Кратката служба за Кирил и Методий, позната само в късен славянски превод от архива на о. Иван Мартинов; инвентарни списъци от трезора на катедралата „Св. Вит“ в Прага; Службата *Gaudet plebs*, неизследвана досега, от сбирката Университетската библиотека в Прага и редица уточнения относно преписа на службата *Ades dies gloriosa* от РНБ в Санкт Петербург, с уточняване на ръкописа и неговата сигнатура; Колекция от неделни проповеди за Кирил и Методий, съхранявани в библиотеката на манастира Клостернойбург в Долна Австрия, изнасяни за моравската общност във Виена в дворцовата църква „Св. (Архангел) Михаил“ през XVIII в., публикувани във виенския официоз „*Wienirisches Diarium*“ (с изображение на Светите братя заедно с императрица Мария Терезия“. Бърлиева прави и корекции в превода на т. нар. Залцбургски меморандум. Още отначало бих искал да отбележа нещо, което прави впечатление в изследванията на Славия Бърлиева. Познавайки отлично изворите с които работи, а някои от тях е открила сама, тя се основава на тях, а не робува на техните интерпретации, колкото и авторитетни да са те.

В няколко статии се прави обобщение на латинските литургични практики за Кирил и Методий – от първата литургична бележка в лекционария на Доминиканския орден (XIII в.), до съвременните практики за празника под дата 14 февруари. В дял 2 от т. 1 на изданието на полски език на кирило-методиевските извори, публикуван от А. Наумов, С. Бърлиева събира и издава всички латински източници за Кирил и Методий, от IX до XVII в., общо 24 на брой, предшествани от специална студия.

Особено място в кирило-методиевските изследвания на С. Бърлиева заемат изследванията и върху мощите на Константин-Кирил Философ. В специална студия тя систематизира всички сведения за тях и разглежда връзката им с националните доктрини на различни славянски народи (№ 9). В по-късна статия развива своето изследване и коригира някои по-стари схващания относно изображения на Константин-Кирил Философ в базиликата „Св. Климент“ в Рим, мястото, където са се съхранявали мощите дълго време, където се намира гробът на светеца и където в момента има частица от мощите, открита навремето от Л. Бойл. В изследванията за мощите на св. Кирил, Бърлиева също въвежда нови извори – споменатите вече по-горе инвентарни описи на съкровищницата на пражката катедрала „Св. Вит“, които свидетелстват за своеобразно мултиплициране на мощите. Нещо, което е напълно естествено, но само за мощи на много почитани светци. Тя намира и публикува и неизвестна служба за тяхното откриване.

На изследването на националните идеи на славянските народи и идеята за Кирил и Методий са посветени няколко изследвания. В тях се разглежда ролята на идеята за светите братя в изграждането на националната идентичност на различни славянски нации. Това тя е направила на базата на материал от различни славянски страни за съответния период, процес, който в някаква степен продължава и досега, доколкото съществуват славянски нации, които са в процес на изграждане. Проследен е и процесът за „присвояване“ на Кирил и Методий от различните славянски народи, за целите на изграждането на съответната национална идентичност и национална пропаганда.

В няколко статии се разглежда западната, главно латиноезична традиция за Кирил и Методий, в която те играят ролята на евангелизатори на славяните. Анализират се основни извори, формиращи тази традиция – Казаурийската хроника, Житията на св. Вацлав и св. Людмила, споменатите вече виенски проповеди от XVIII в. Откритият от Бърлиева елогиум от Казаурийската хроника, с право се смята за нейното най-значително откритие в областта на кирило-методиевското изворознание.

Една от основните теми на Бърлиева в представените текстове е тази за връзката на култа към св. Климент Римски и този към Константин-Кирил Философ. Тя допълва в тази насока известните вече в науката факти относно тази връзка – като се започне от Италианската легенда, през Хрониката за папи и императори на знаменития инквизитор

Бернар Ги, Хрониката на Мартин от Опава, с откритите от нея елогиум от Казаурийската хроника, и деветото четиво на архетипния лекционарий на Доминиканския орден (вж. по-горе). На базата на тези паметници, нейният извод, че най-ранната кирило-методиевска западна традиция е тясно свързана с култа към св. Климент Римски, може да се подкрепи безусловно. Интересна е и съпоставката с някои старобългарски паметници, които тя прави, която открива едно много интересно поле за бъдещи проучвания.

Специално внимание в проучванията на доц. Бърлиева се отделя и на някои основни гръкоезични паметници, свързани с развитието на идеята за Кирил и Методий. Такъв е на първо място знаменития Списък на Охридските архиепископи, познат и като Каталог на Дю Канж. Бърлиева първо описва ръкописа в който се съдържа т. нар. Московски препис на паметника (ГИМ, Syn. Gr. № 286), а след това публикува този втори известен препис на паметника, сравнен с първия (Pr. Gr. 880).

В специална обзорна статия се проследяват всички византийски паметници посветени на учениците на Кирил и Методий, които формират както общият им култ – от охридските архиепископи от XI-XII в. до Мосхополските издания. При проучванията на гръкоезичните паметници – Каталог на Дю Канж, Пространното житие на Климент Охридски от Теофилакт, Краткото житие на Климент Охридски от Димитри Хоматиан, Службите за Климент Охридски, написани от Димитри Хоматиан, Константин Кавасила, Григорий, Козма Драчки (тук може да бъде добавен и канонът на Теофилакт Охридски), които се датират в периода XI-XIV в. Бърлиева защитава тезата, че те всъщност са най-старите запазени гръкоезични Кирило-Методиевски извори. Тази теза безусловно може да се подкрепи, доколкото култът на двамата братя в Охридската архиепископия е тясно свързан с този на св. Климент Охридски.

Във връзка с тези проучвания на С. Бърлиева са и изследванията и върху култовете на св. Седмочисленици. Тя обръща внимание и на някои сравнително слабоизвестни факти от тяхното развитие, като напр. възникването на култово огнище за култ към св. Климент в манастира „Св. Йоан Предтеча“ близо до град Бер (дн. Верия), или пък развитието на общ култ на св. Седмочисленици, с оглед на общата им печатна гръцка служба.

Изключително интересни са и някои изследвания на доц. Бърлиева върху употребата на народностните езици в раннохристиянската епоха, нещо, което има пряка

връзка в идеологически план с по-късното възникване на славянското богослужение и книжнина. В тях се привлича изключително широк материал и примери от различни части на християнския свят – от употребата на арамейски език в най-стария евхаристиен празник и Евангелието от Матей, през употребата на елинистическия гръцки, до налагането на латинския език като литургичен през III в. Разглеждат се и капитуларите на някои раннохристиянски франкски събори, защитаващи идеята за богослужение на разбираем език, които се съпоставят с решенията на поместни събори от X – XI в. в Спалато (Сплит) и забраняващи славянското богослужение, както и известната история на Тома Архидякон. Използвани са и някои папски писма от този период, посветени на същия проблем. В тези изследвания личи изключителната ерудиция на доц. С. Бърлиева, благодарение на която тя успешно излиза от рамките на някои идеологически митологеми, превърнали се и в научни, от рода на тази за триезичната догма и показва проблема в исторически план, в развитие и в детайли.

Специално бих отделил енциклопедичните статии на Бърлиева, поместени в единствената българска медиевистична енциклопедия – Кирило-Методиевската. Енциклопедичните статии са изключително труден, макар и недооценен научен жанр, който изисква различен тип подход – изчерпателност, сигурност и прецизност на представените данни. В представените шест на брой енциклопедични статии, личи широкият диапазон на научните познания на Бърлиева, изключително добрата и информираност: папските документи от съвременната епоха, посветени на дейността на Кирил и Методий (от няколко папи); латинската литургична практика за тях, като се започне от споменатото деветото четиво за празника на св. Климент Римски, споменаващо Константин-Кирил, поместено в архетипния лекционарий на Доминиканския орден, през бревиарните служби от XIV в. *Adest dies gloriosa* и *Gaudet plebs Christinorum*, до служебните формуляри за празника на светците, поместени в ръкописи и старопечатни мисали, след Тридентския събор и пр. Продължавайки темата за кирило-методиевската идея в Западна Европа, в нарочна енциклопедична статия са събрани изчерпателно всички вести за Кирил и Методий от различни латиноезични хроники и пр. историографски съчинения от XII-XVII в. В нея за първи път се въвеждат в кирило-методиевистиката някои исторически съчинения, като напр. хрониката на Томас Ебендорфер фон Хазелбах, хрониката на Петер Вагнер, на Йохан Турмайер и пр. Специална енциклопедична статия е посветена и на знаменитите Сплитски събори (X – XI в.), за които Бърлиева е писала и другаде. Две от тези енциклопедични статии са

посветени на гръкоезични паметници. Първата е за двете гръцки служби на св. Седмочисленици от XVIII в., Мосхополската отпечатана в 1742 г., и тази на Никола Папа, печатана вероятно във Венеция през 1720 г., която е по-слабо известна. Във втората се прави обзор на гръкоезичната кирило-методиевска традиция от XI до XX век, възплътена в 18 химнографски и 6 агиографски произведения.

В представения период Славия Бърлиева е участвала в 5 проекта по оперативни програми. Тя е била ръководител или е участвала в ръководството на дванадесет (12) международни и национални изследователски проекта и в още десет (10) е била участник. По-голямата част от тези проекти са били посветени на археографски изследвания в някои от най-големите сбирки на ръкописи в България и Европа. Резултатите от тези проекти са били представени в четири международни научни форума в България и тридесет и девет в чужбина. В резултат са написани сто петдесет и три публикации в реферирани издания. Те са цитирани най-малко в 143 научни публикации.

Кандидатката има голяма, особено за учен от БАН, преподавателска дейност. Тя е чела различни курсове лекции в СУ „Климент Охридски“, в катедрите по Класическа филология, Германистика, История на България, от 1993 до 2008 г. От 2015-2016 г. Бърлиева е научен ръководител на един защитил докторант, на един отчислен с право на защита и е научен консултант на още един докторант. Тя е научен ръководила трима дипломанти, и е консултирала в КМНЦ седем докторанти и специализанти от чужбина (Полша, Словакия, Италия, Шотландия), и девет български в Центъра за обучение на БАН. Освен това доц. Бърлиева е чела тринайсет отделни курсове лекции, по програма Еразъм и др. в няколко университета в Европа (Трети университет в Рим, университетите в Удине, Тюбинген, Неапол, Лодз, Бари, Атина, Виена), както и в държавни институции на европейски държави, като напр. Парламента на Словашката република.

Правейки преглед на научната дейност на Славия Бърлиева, непременно трябва да се отбележи и големият и опит в администрирането на научната дейност, не само в България, но и в чужбина. Освен, че е директор на КМНЦ, Бърлиева в разглеждания период е била научен секретар на БАН за направление „Културно наследство и национална идентичност“ (2008-2013), както и член на Управителния съвет на Академията. Тя е била национално контактено лице за хуманитаристика по Седма

рамкова програма, член на група към Британската академия за хуманитаристика, експерт за оценка на университетската система и изследванията в Италия (от 2013 г.), оценител към Словашката агенция за изследване и развитие (от 2014 г.), координатор по Еразъм на КМНЦ (2004-2007 г.), институционален координатор по Еразъм на БАН (2008-2014).

Бърлиева е член на редколегиите на някои от най-известните славистични издания в България и в чужбина – *Palaeobulgarica*, Кирило-Методиевски студии, *Slavia Meridionalis*, *Krakowsko-Wilenskie Studia Slavistyczne*. Био-библиографии на доц. Бърлиева са поместени в някои престижни научни справочници, между които бих искал да отлича Кирило-Методиевската енциклопедия, единствената българска медиевистична енциклопедия. Бърлиева е член на редица български, чуждестранни и международни научни организации - *Associazione Italiana per lo Studio della Santita, dei Culti e dell' Agiografia*, *Academia Ambrosiana, Milano*, Асоциация на медиевистите и византинистите в България.

Тридесет и пет от съчиненията на доц. Славия Бърлиева са цитирани, според приложената справка 161 пъти, която цифра е значително по-малка от действителната на цитатите, доколкото самият аз не видях отразени моите собствени цитирания на нейните трудове !

Всичко това ми дава право да заключа, че Славия Бърлиева е един от най-изявените европейски специалисти в изследванията на кирило-методиевска проблематика, и един от малкото български, които се занимават с латинската традиция за тях. На базата на това бих искал категорично да подкрепя кандидатурата на доц д-р Славия Георгиева-Бекирова в професорския конкурс обявен в КМНЦ по професионално направление 2.1 – Филология и да заявя, че ще гласувам убедено за нея !

Пловдив

22 септември 2018 г.

доц. дин Димо Чешмеджиев